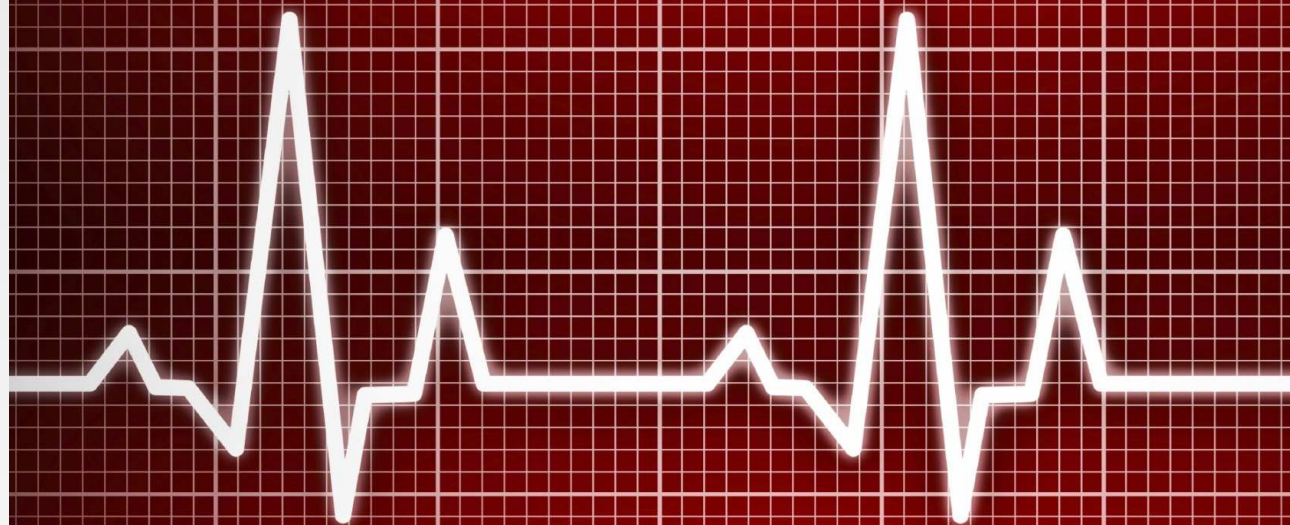
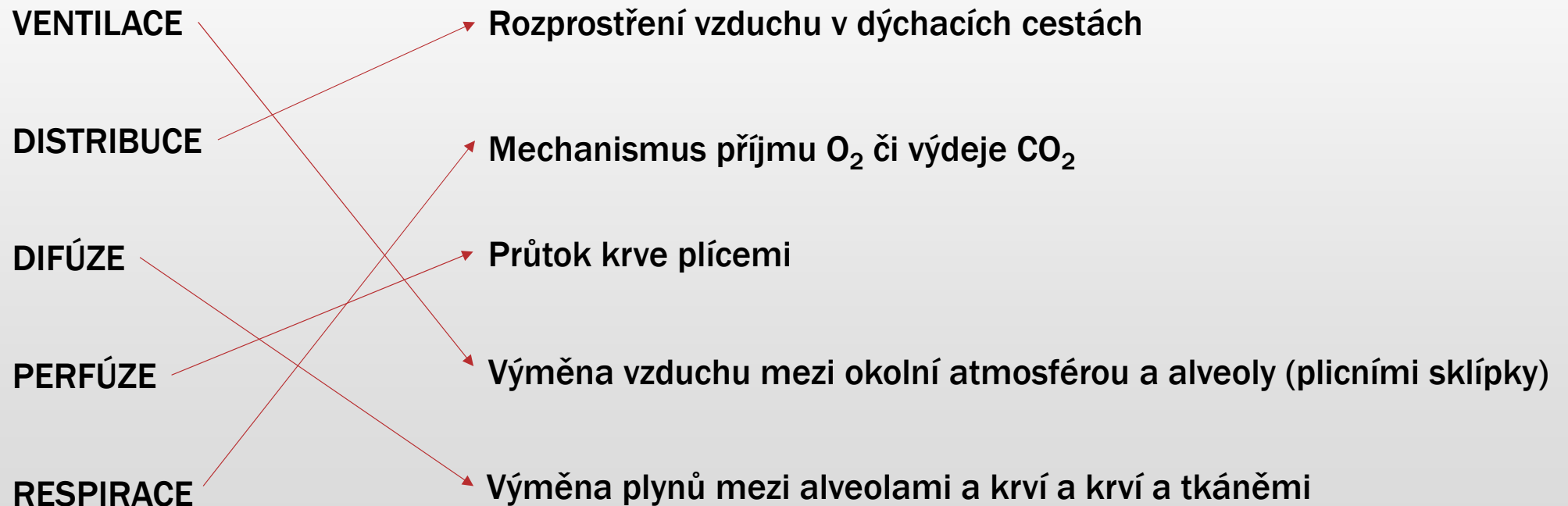

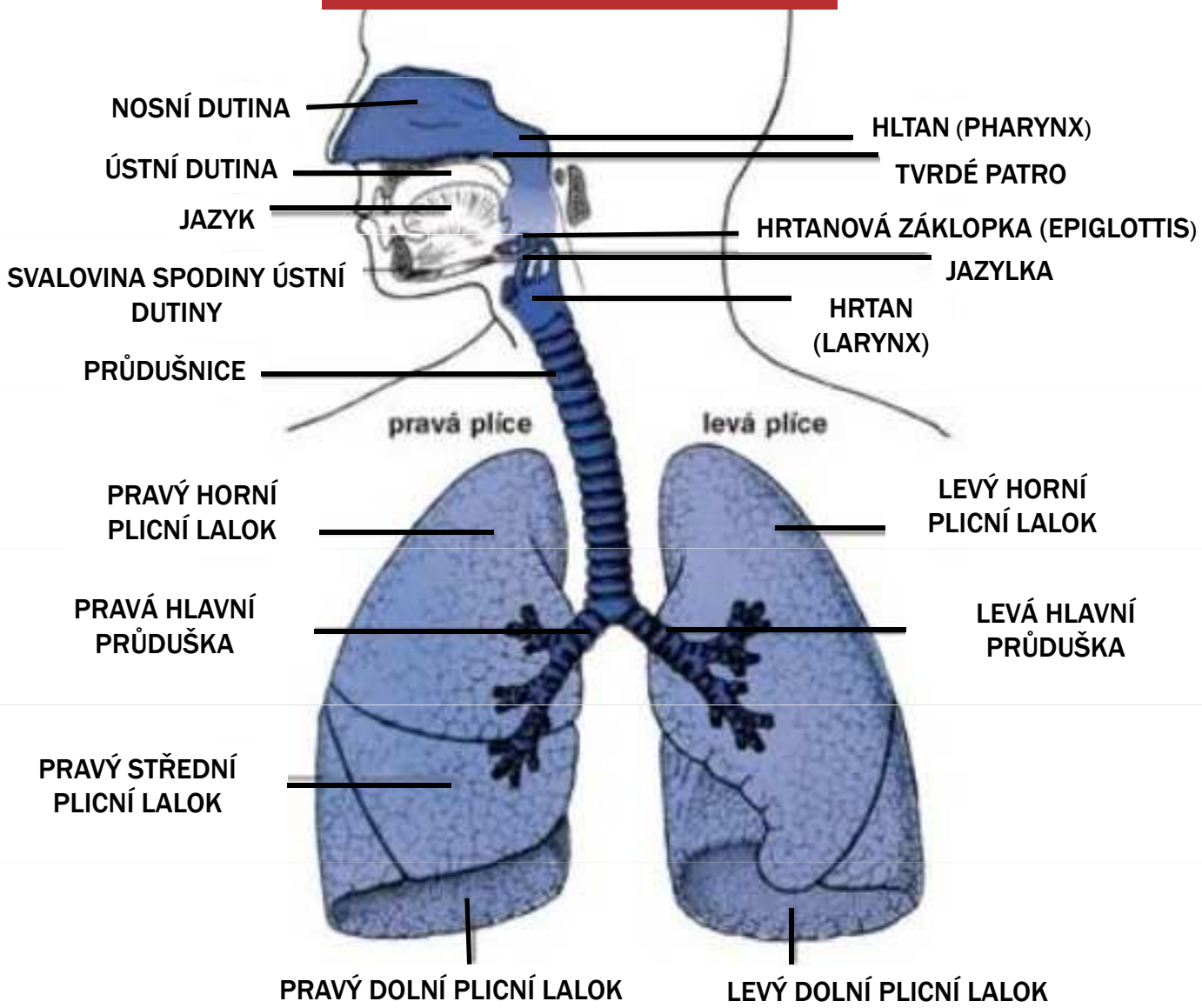
DÝCHACÍ SYSTÉM

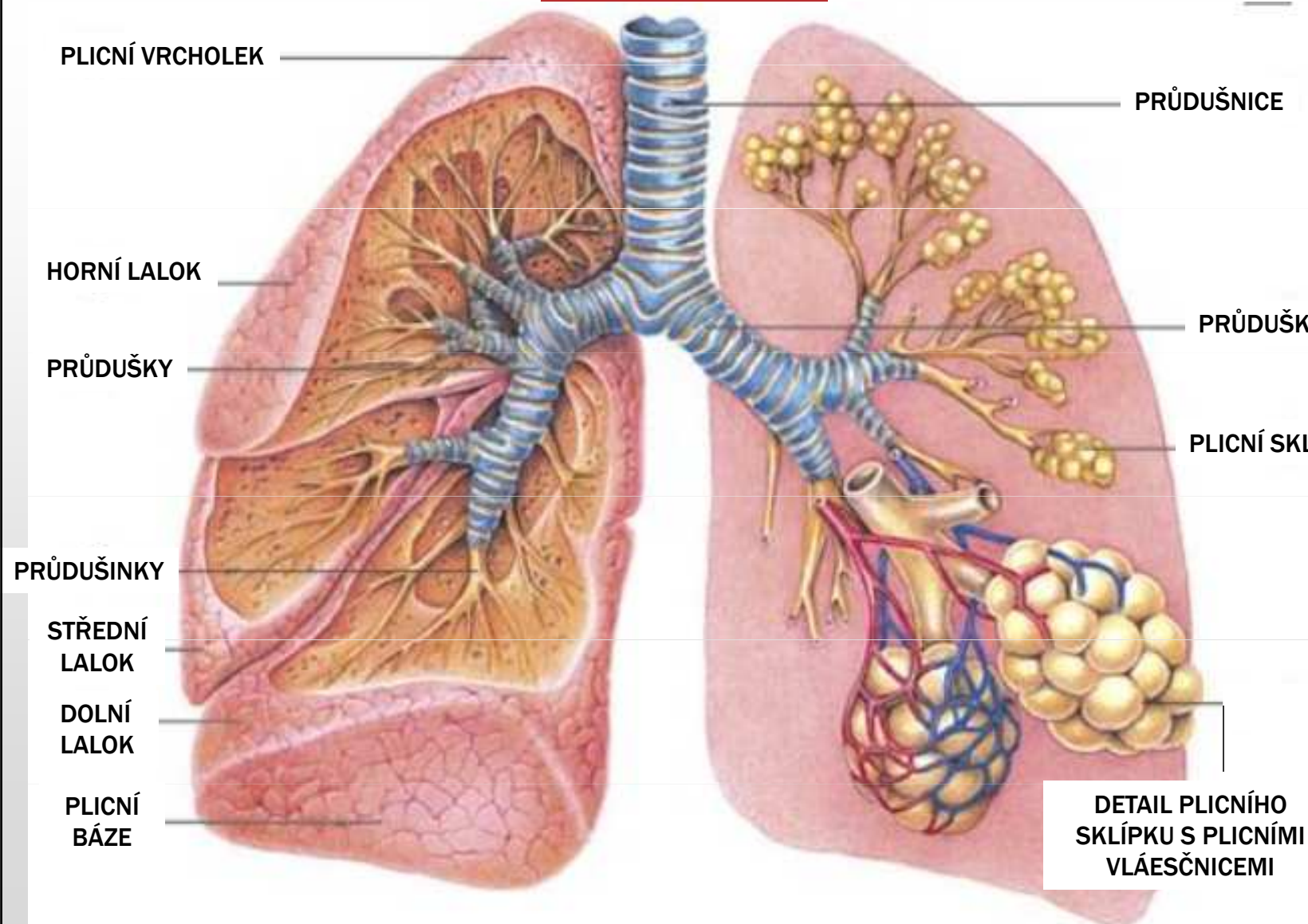
ZÁKLADNÍ FUNKCE DÝCHACÍHO SYSTÉMU

DÝCHACÍ SYSTÉM

STAVBA PLIC

PLICNÍ VRCHOLEK

HORNÍ LALOK

PRŮDUŠKY

PRŮDUŠINKY

STŘEDNÍ LALOK

DOLNÍ LALOK

PLICNÍ BÁZE

PRŮDUŠNICE

PRŮDUŠKY

PLICNÍ SKLÍPKY

DETAIL PLICNÍHO SKLÍPKU S PLICNÍMI VLÁESČNICEMI

HORNÍ LALOK

PRŮDUŠNICE (TRACHEA)

PLICNÍ BÁZE

PLICNÍ SKLÍPKY

PRŮDUŠINKY (BRONCHIOLI)

STŘEDNÍ LALOK

PLICNÍ VRCHOLEK

DETAIL PLICNÍHO SKLÍPKU S PLICNÍMI VLÁESČNICEMI

PRŮDUŠKY (BRONCHI)

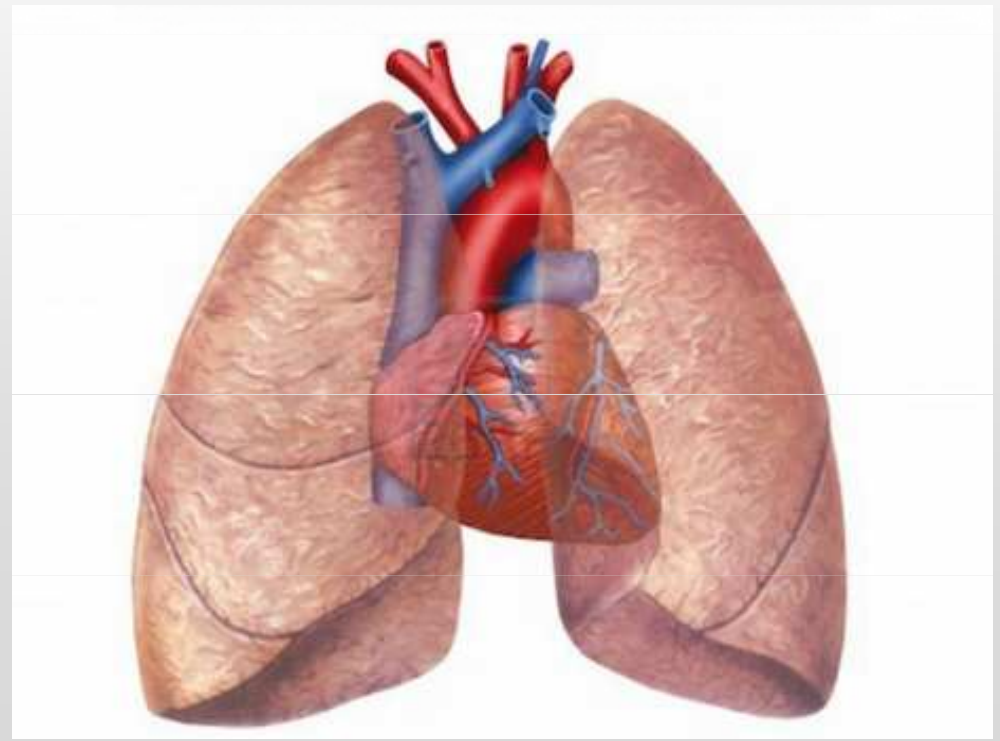
DOLNÍ LALOK

DÝCHACÍ CESTY

- Horní cesty dýchací – nos, nosní dutiny, hltan
  - V nosní dutině probíhá úprava vzduchu pro dýchací cesty – teplota, zvlhčení
  - Čichová oblast je v horní části nosní dutiny
- Dolní cesty dýchací – hrtan, průdušnice (*trachea*), průdušky (*bronchy*)
  - Hrtan - probíhá dýchání, tvorba hlasu, kašel a napomáhá polykání uzavřením epiglotis

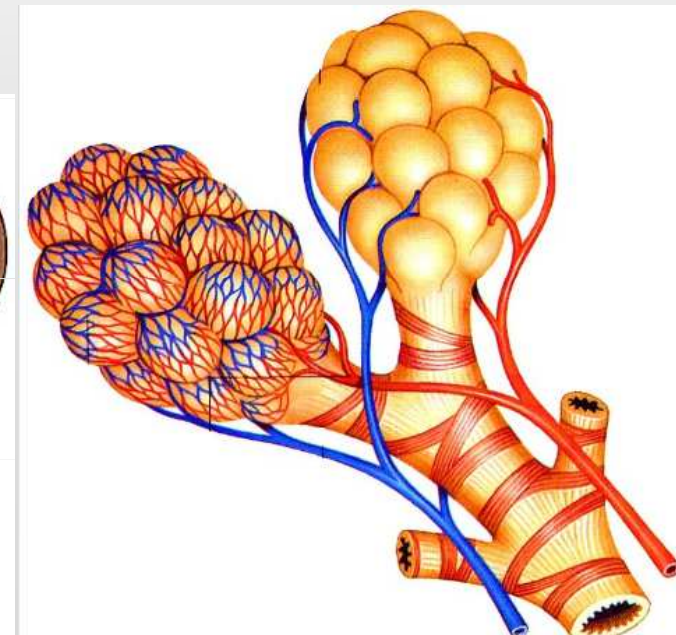
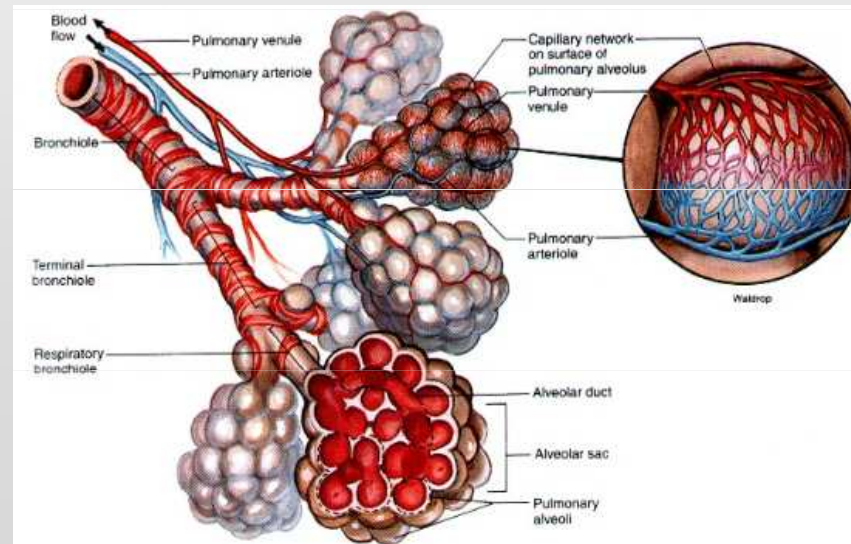
PLÍCE

- Párový orgán, tvar komolého kužele
- Růžové až šedočerné podle znečištění
- Mají houbovitou konzistenci, jejich hmotnost je cca 750 g
- Pravá plíce větší – 3 laloky, levá 2 laloky, laloky dále rozděleny na segmenty

PLICNÍ SKLÍPKY – ALVEOLY

- Bohatě zásobeny krví – kapiláry
- Člověk má asi 300 milionů alveolů
- Plocha alveol dospělého jedince zaujímá asi 70 m²
- Difundování O₂ a CO₂

DÝCHACÍ SYSTÉM – SVALY

- **Inspirační svaly**
  - Bránice – hlavní nádechový sval
  - Vnější mezižební svaly
    - *M. sternocleidomastoideus*
    - *Mm. scaleni*
- **Exspirační svaly**
  - Břišní lis
  - Vnitřní mezižební svaly
  - Bránice – při usilovném výdechu

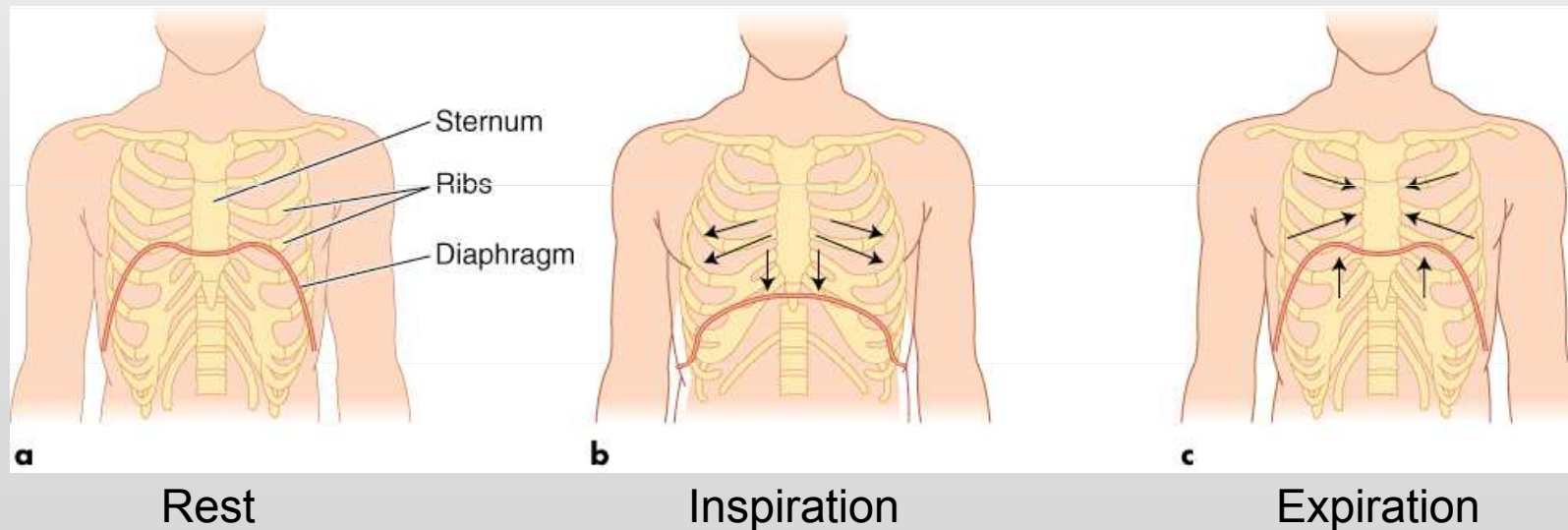

DÝCHÁNÍ

- **Dech** – zajišťuje dodávku kyslíku a odstraňování oxidu uhličitého z tkání
  - Apnoe = zástava dechu
  - Dyspnoe = dušnost
  - Hyperventilace – zvýšení ventilace, která převyšuje metabolickou potřebu kyslíku
  - Hypoventilace – snížená ventilace
- **Zevní dýchání** – výměna plynů mezi vnějším prostředím a plícemi
  - Plicní ventilace – pohyb vzduchu do a z plic – nádech a výdech
  - Plicní difúze – výměna kyslíku a oxidu uhličitého mezi plícemi a krví
- **Vnitřní dýchání** – výměna plynů na úrovni tkání (mezi krví a tkáněmi)

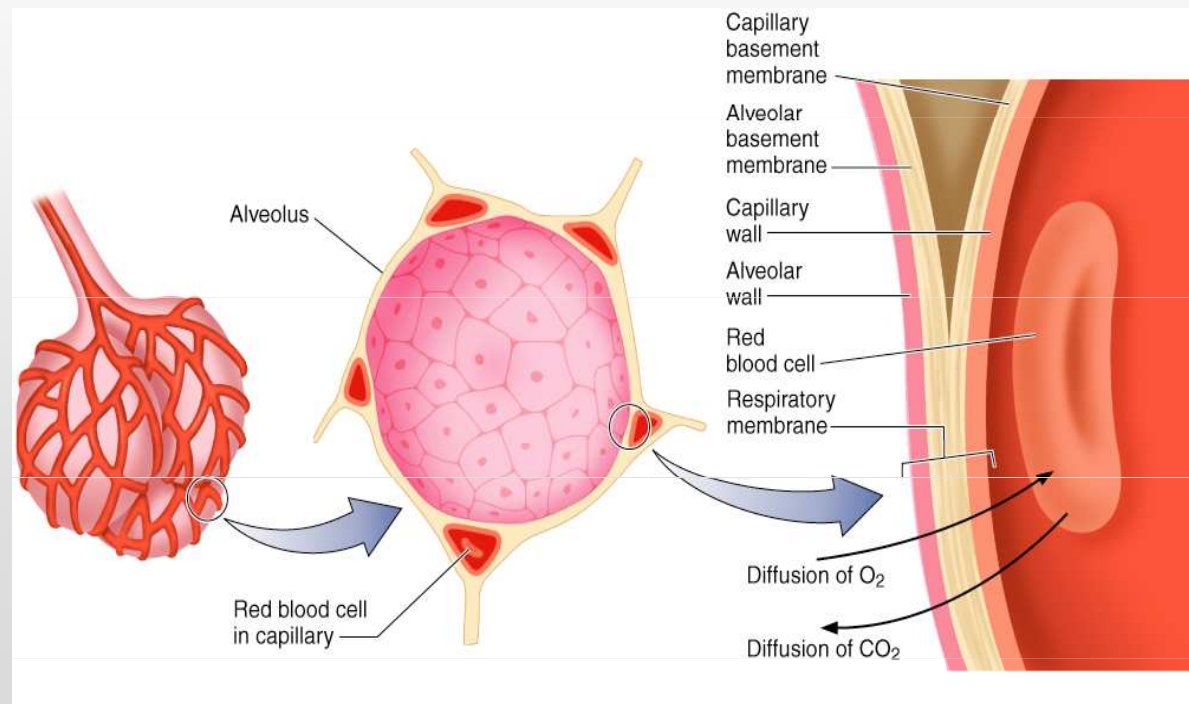
PLICNÍ VENTILACE

- **Nádech (inspiration)** – aktivní děj za pomoci inspiračních svalů, intrapulmonální i interpleurální tlak klesá, vzduch jde do plic, tlak v dýchacích cestách je negativní
- **Výdech (expiration)** – na konci nádechu vlivem elasticity plic dochází k návratu hrudní stěny zpět do výdechové polohy, čímž je zprostředkován pasivní výdech, tlak v dýchacích cestách se zvyšuje (vzduch proudí ven)

PLICNÍ DIFÚZE

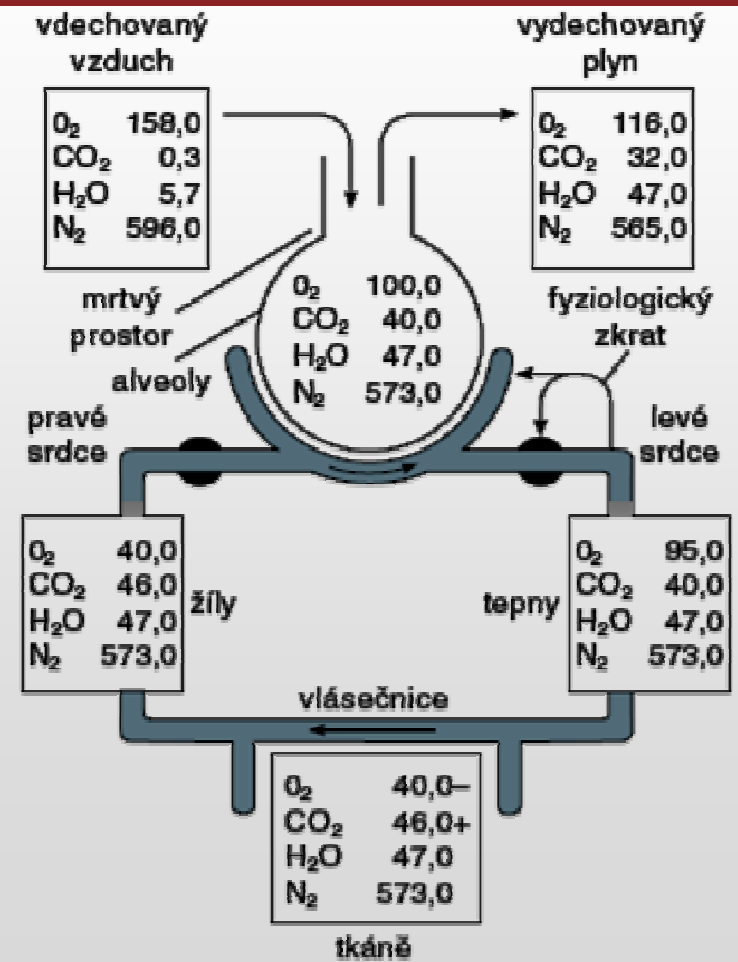
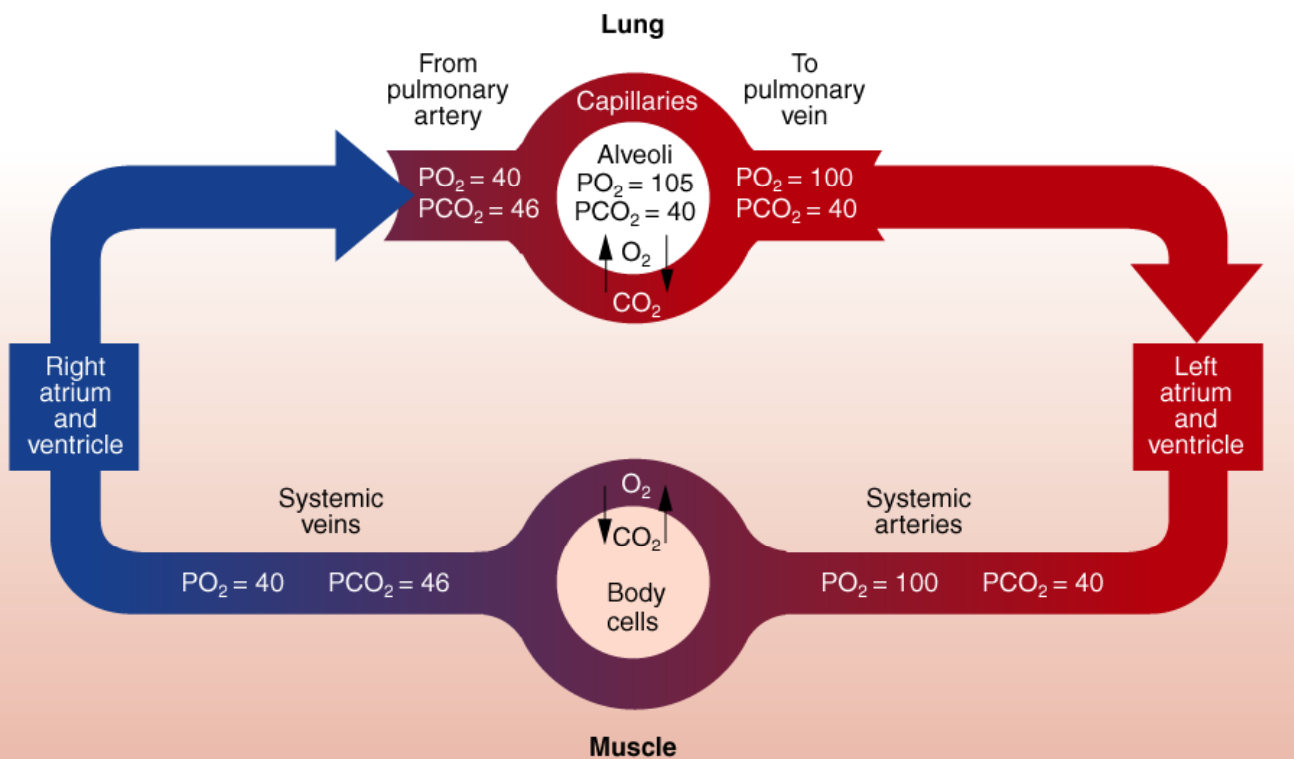
- Závisí na parciálním tlaku a rozpustnosti jednotlivých plynů, teplotě
- Difuze O_2 a CO_2 probíhá na ploše až 100 m^2
- Nasycení krve kyslíkem, který byl vyčerpán pro produkci oxidační energie
- Odstraňování CO_2
- Difuze O_2 a CO_2 přes alveolo-kapilární membránu (= respirační membrána alveolů)

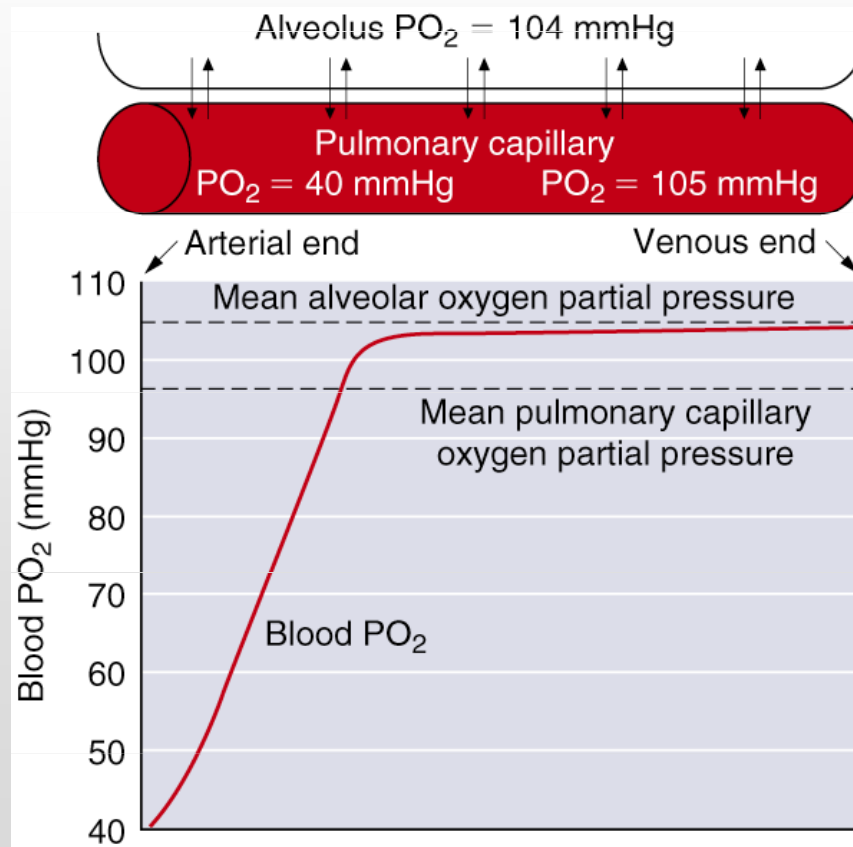
PARCIÁLNÍ TLAK

- Standardní atmosférický tlak (ve výši hladiny moře) = 760 mmHg (= 1 Torr)
- O₂ tvoří 20,93 % vzduchu; pO₂ = 159,1 mmHg
- CO₂ tvoří přibližně 0,03 %; pCO₂ = 0,2 mmHg
- Rozdíly parciálních tlaků plynů v alveolách a v krvi vytvářejí tlakový gradient a dochází k difúzi plynů přes dýchací membránu
- Čím větší je tlakový gradient, tím rychleji kyslík difunduje

PARCIÁLNÍ TLAKY O₂ A CO₂

PŘECHOD O₂ DO KAPILÁR

TRANSPORT O₂

- Rozpuštěný v plazmě
- Vazba na hemoglobin
- Oxyhemoglobin – Hb s navázaným O₂
- Deoxygenace (redukovaný Hb) – hemoglobin bez kyslíku
- 1 g Hb obsahuje 1,39 ml O₂
- V krvi: 160 g l/1 u mužů (140 g l/1 u žen) Hb (Fe²⁺)

TRANSPORT O₂

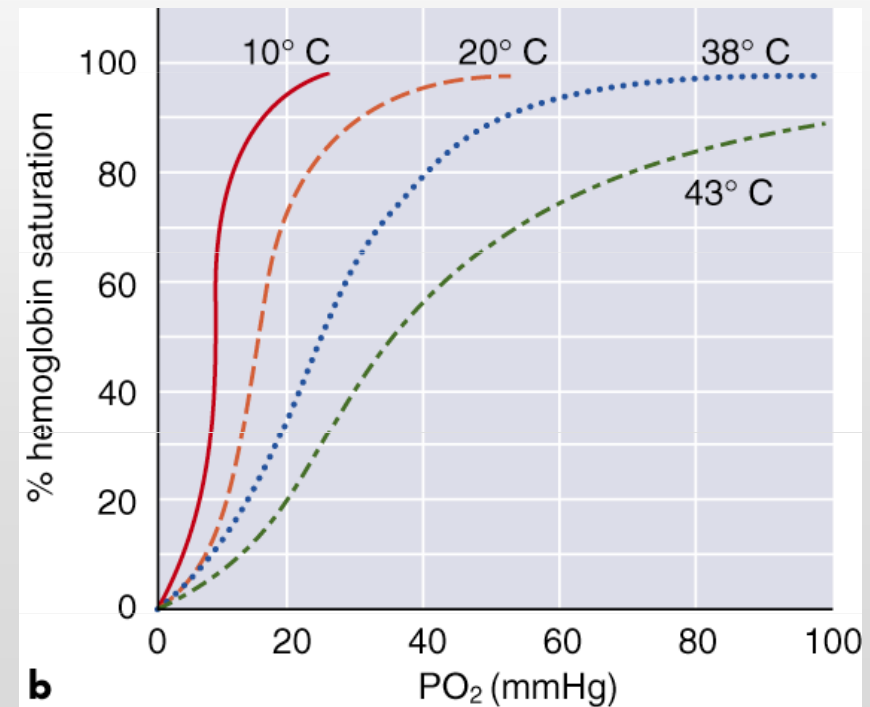
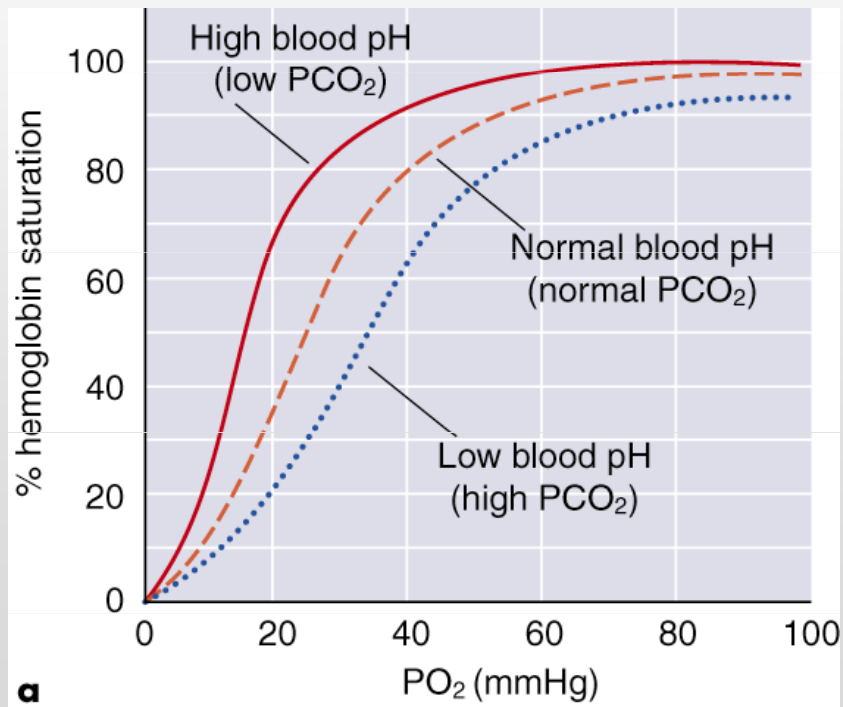
- Koncentrace hemoglobinu do značné míry určuje kapacitu krve přenášející kyslík (> 98 % transportovaného kyslíku)
- Zvýšená kyselost a teplota svalu umožňuje uvolnit více kyslíku
- Cvičení ovlivňuje transport kyslíku ve svalu
- Nízké množství železa vede k anémii, což snižuje schopnost těla přenášet kyslík (častěji u žen než u mužů)

BOHRŮV EFEKT

- ↓pH - snižuje afinitu Hb k O₂
- ↑pH - odstranění H⁺ z Hb stimuluje vazbu O₂ na Hb

Afinita Hb ke kyslíku stoupá s rostoucím pO₂

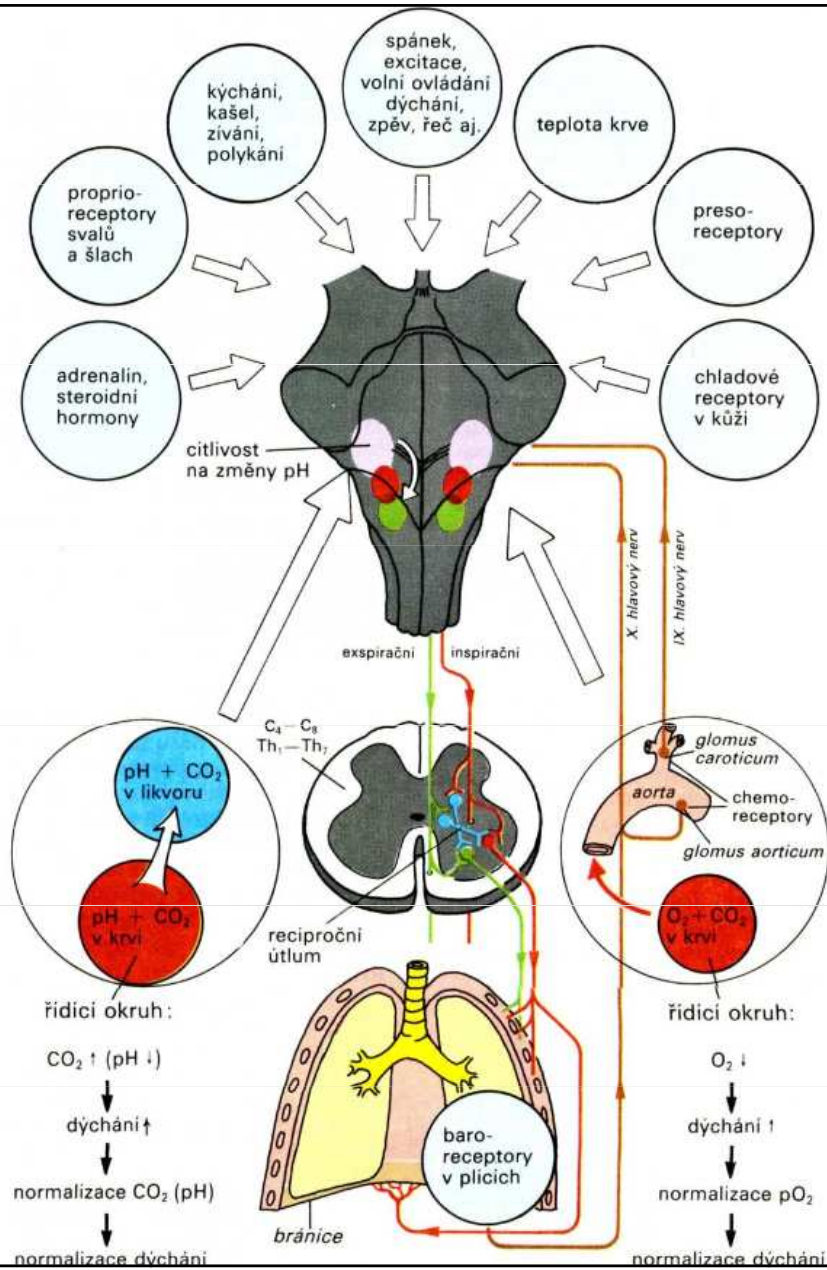

TRANSPORT CO₂

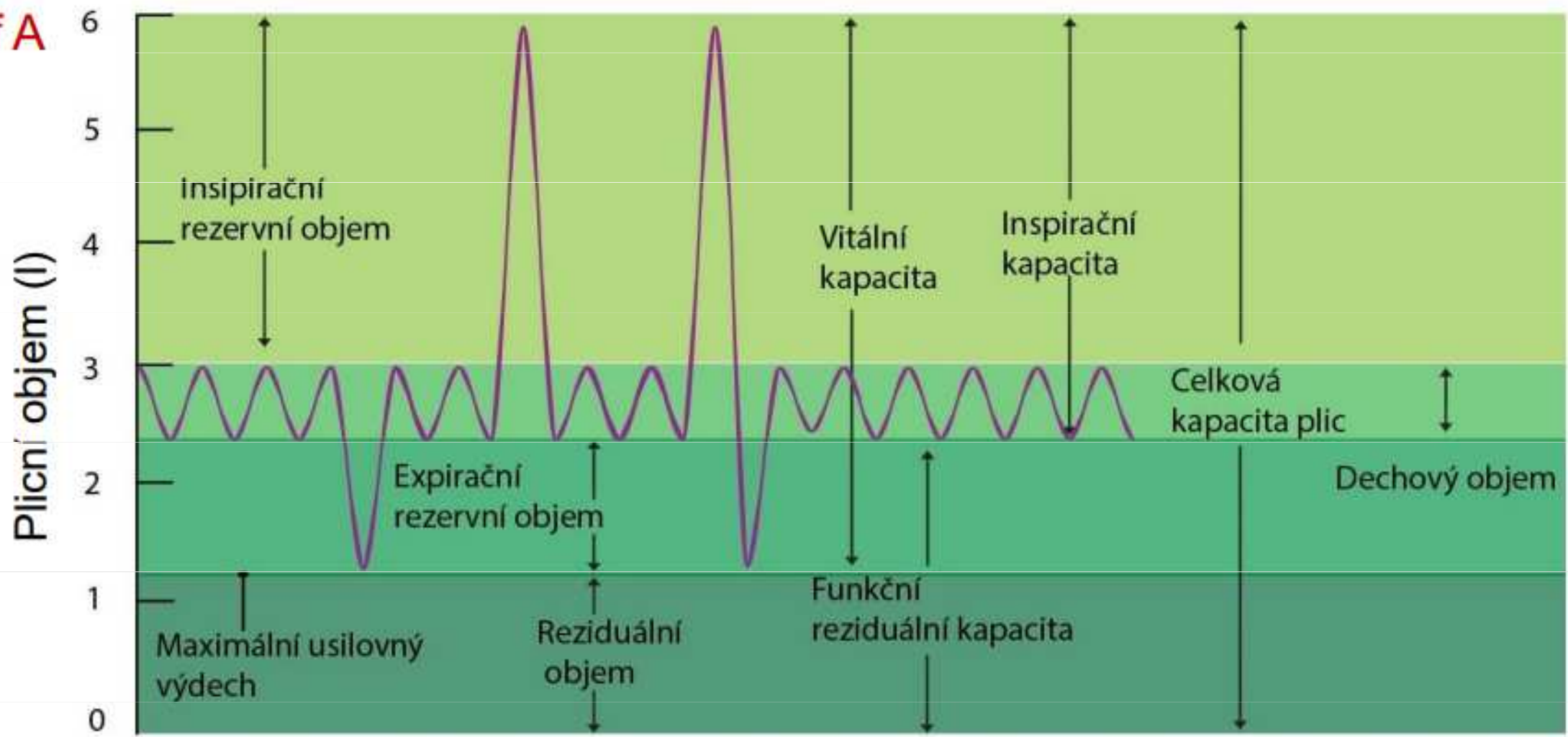
- 12 % je fyzikálně rozpuštěno
- 11 % je karbaminohemoglobin (navázaný na bílkoviny – NH₂ skupiny hemoglobinu)
- 27 % je bikarbonát v erytrocytech
- 50 % je plazmatický bikarbonát

ŘÍZENÍ DÝCHÁNÍ

- **CNS**
  - Centrum dýchání v prodloužené míše
  - Dýchací svaly inervovány vlákny C4–C8 a Th1–Th7
- **Chemické detekční mechanismy**
  - Centrální chemoreceptory v prodloužené míše, ovlivňovány změnami CO_2 , resp. změnami pH likvoru
  - Periferní chemoreceptory (*glomus caroticum* a *glomus aorticum*) detekují parciální tlak O_2

f A

ZÁKLADNÍ POJMY

Statické plicní objemy

- Dechový objem (DO)
- Inspirační rezervní objem (IRO)
- Exspirační rezervní objem (ERO)
- Reziduální objem (RO)

▶ Dynamické plicní parametry

- Dechová frekvence (DF)
- Minutová ventilace (MV)
- Maximální minutová ventilace (MMV)
- Jednosekundová vitální kapacita (FEV1)

Statické plicní kapacity

- Vitální kapacita (VC)
- Celková kapacita plic (TC)
- Inspirační kapacita (IC)
- Funkční reziduální kapacita (FRC)

- Všechny plicní parametry jsou ovlivněny výškou, hmotností, stářím, trénovaností, pohlavím a zdravotním stavem
- V praxi se udává absolutní a relativní hodnota

Statické plicní objemy

DECHOVÝ OBJEM (DO)

- Objem vzduchu, který vdechneme při klidném nádechu po ukončeném klidovém výdechu
  - Obsahuje i tzv. mrtvý prostor - označuje objem dýchacích cest až po terminální bronchioly. Jeho objem je 150 až 200 ml
- V klidu cca 0,5 l
- Střední výkon asi 1–2 l (30 % VC), těžká práce asi 2–3 l (50 % VC, u trénovaných až 60–70 % VC)

Statické plicní objemy

INSPIRAČNÍ A EXPIRAČNÍ REZERVNÍ OBJEM

- Vzduch, který vdechneme/vydechneme pouze při usilovném nádechu/výdechu
- IRO cca 2,5 l
- ERO cca 1,5 l

Statické plicní objemy

REZIDUÁLNÍ OBJEM (RO)

- ▶ I přes naši veškerou snahu nejsme schopní úplně vyprázdnit plíce
⇒ Objem, který zůstává v plicích i přes maximální usilovný výdech
- ▶ U dospělého se jedná o cca 1,2 l

CELKOVÁ KAPACITA PLIC (TC)

- Cca 6 l
- $TC = IRO + DO + ERO + RO = VC + RO$

INSPIRAČNÍ KAPACITA (IC)

- ▶ Cca 3 l
- ▶ $IC = IRO + DO$

FUNKČNÍ REZIDUÁLNÍ KAPACITA (FRC)

- ▶ Cca 3 l
- ▶ $FRC = ERO + RO$

Dynamické plicní parametry

DECHOVÁ FREKVENCE (DF)

- Klidová DF 12–18/min
- Zvyšování v průběhu práce je individuální, u žen bývá vyšší
- Lehká práce 20–30/min, těžká 30–40/min, velmi těžká 40–60/min
- U zátěže cyklického charakteru může být vázána na pohyb
- ↑DF může vést ke ↓DO a tím i minutové ventilace

Dynamické plicní parametry

MINUTOVÁ VENTILACE (MV; VE)

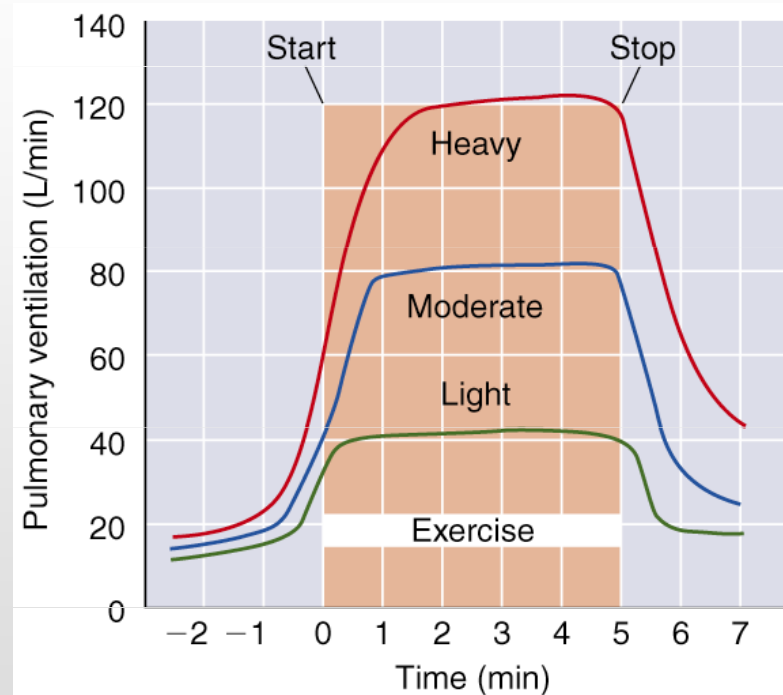
- Dechový objem vynásobený frekvencí dechů za minutu

$$MV (VE) = DF \times DO$$

- V klidu cca 8–10 l u sportující i nespportující populace

- Při zátěži roste až ke 120 l/min, u sportujících až k 180 l/min

- Ihned po skončení zátěže prudce klesá, následně je pak pokles pozvolnější

Dynamické plicní parametry

MAXIMÁLNÍ MINUTOVÁ VENTILACE (MVV)

- **Volní:**
  - Měřena v klidových podmínkách, maximální množství vzduchu, které je možné dopravit do plic volným úsilím během 1 min
  - Až 200 l
- **Pracovní:**
  - Je asi o 20 % ↓ než volní

Dynamické plicní parametry

JEDNOSEKUNDOVÁ VITÁLNÍ KAPACITA (FEV₁)

- Objem vzduchu, který je vydechnutý při usilovném výdechu za první sekundu
- Tiffeneauův index je podíl FEV₁ a VC. Pomáhá při diagnostice obstrukční a restriční plicní nemoci. Fyziologická hodnota se udává okolo 80 % (0,8)

VITÁLNÍ KAPACITA (VC)

- V klidu 3–5 l
- $VC = IRO + DO + ERO$
- Ovlivnitelná předchozí zátěží: při mírné (rozdýchání) se může ↑, při střední se nemění, při vysoké pro únavu dýchacích svalů může i klesnout na 60 % výchozí hodnoty
- Závisí na pohlaví, věku, tělesném povrchu a trénovanosti

USILOVNÁ VITÁLNÍ KAPACITA (FVC)

- ▶ Maximální objem vzduchu, který lze po maximálním nádechu prudce vydechnout
- ▶ Využití při diagnostice

FYZIOLOGICKÉ PARAMETRY DÝCHACÍHO SYSTÉMU

- Příjem (spotřeba) kyslíku ($\dot{V}O_2$) = množství kyslíku přijatého organismem za minutu (v ml/min/kg)
- $\dot{V}O_{2max}$ = maximální spotřeba kyslíku
- Výdej oxidu uhličitého ($\dot{V}CO_2$) = množství vydechnutého CO_2 za minutu (v ml/min/kg)
- Poměr respirační výměny / Respirační kvocient (RER/RQ) = poměr mezi vydýchaným CO_2 a přijatým O_2

FYZIOLOGICKÉ PARAMETRY DÝCHACÍHO SYSTÉMU

- Ventilační ekvivalent pro kyslík (VE/VO_2) = množství kyslíku, který přijmeme z 1 litru vzduchu
- Tepový kyslík (VO_2/HR) = množství kyslíku, které se do krevního oběhu dostává při jednom srdečním stahu, (v ml)

ODPOVĚĎ NA ZÁTĚŽ

- **Reaktivní změny – bezprostřední reakce organismu**
  - **Fáze úvodní**
    - ↑ DF a ventilace před výkonem
    - Emoce (více u osob netrénovaných) a podmíněné reflexy (u trénovaných osob)
    - Startovní a předstartovní stavy
  - **Fáze průvodní**
    - Při vlastním výkonu roste DF a ventilace nejdřív rychle (fáze iniciální) → zpomalení → při déletrvající zátěži (více než 40–60s) se může projevit mrtvý bod
  - **Fáze následná**
    - Návrat ventilačních parametrů k výchozím hodnotám, zpočátku rychleji, postupně pomalejší
    - Pozátěžový kyslík (kyslíkový dluh)
- **Adaptační změny – výsledek dlouhodobého opakovaného tréninku**

ODPOVĚĎ NA ZÁTĚŽ – MRTVÝ BOD

- Subjektivní příznaky = nouze o dech, svalová slabost, bolesti ve svalech, tíha a tuhnutí svalů
- Objektivní příznaky = pokles výkonu, ↓ koordinace, narušená ekonomika dýchání, tzn. ↓ DO a ventilace, ale ↑ DF, ↑ TF, ↑ TK
- Příčina = nedostatečná sladěnost systémů při přechodu neoxidativního metabolismu na oxidativní

ODPOVĚĎ NA ZÁTĚŽ – DRUHÝ DECH

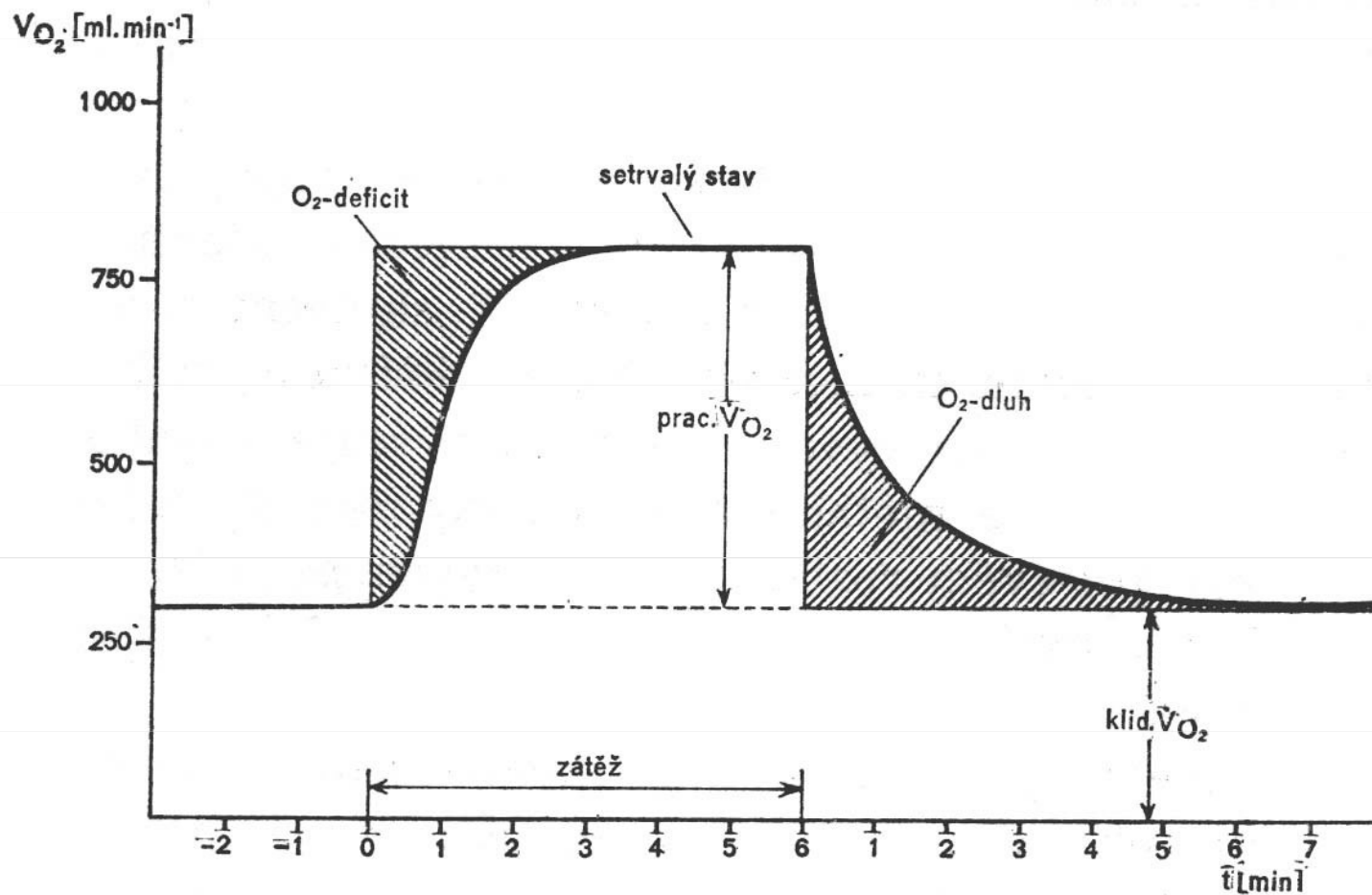
- Jestliže se pokračuje dále, pak příznaky mrtvého bodu mizí → druhý dech, tzn. $\uparrow DO$, $\downarrow DF$, $\downarrow TF$, $\downarrow TK$
- Rovnovážný stav po 2–3 min méně intenzivní a po 5–6 min intenzivnější práce

ODPOVĚĎ NA ZÁTĚŽ – KYSLÍKOVÝ DLUH

- ▶ Nedostatečné zásobení pracujících svalů kyslíkem, nepoměr mezi požadavky na O_2 a jeho dodávkou, vede k zapojení anaerobních mechanismů – vznik laktátu
(↑ H + metabolické acidóza – mrtvý bod)
- ▶ Při zajištění dodávky O_2 – druhý dech
- ▶ Po ukončení zátěže přetrvává zvýšený příjem O_2 = splácení kyslíkového dluhu

KYSLÍKOVÝ DLUH

AEROBNÍ A ANAEROBNÍ PRÁH

- **Aerobní práh**

- Maximální intenzita při které přestává „výhradní“ aerobní krytí
- Intenzita, od které se začíná zapojovat anaerobní krytí a tak vzniká laktát
- Hladina laktátu (2 mmol/l krve)

- **Anaerobní práh**

- Maximální intenzita, při které začíná převládat anaerobní krytí
- Intenzita při které dochází k narušení dynamické rovnováhy mezi tvorbou a metabolizací laktátu
- Hladina laktátu (4 mmol/l krve) a vyšší
- Kolem 8 mmol/l krve nemožnost pokračovat (trénování až 30 mmol/l)

ODPOVĚĎ NA ZÁTĚŽ

- **DF**

- Reakce – při zátěži roste až na 60/min (v klidu 14–16/min)
- Adaptace – v klidu u sportovců klesá (10/min)

- **DO**

- Reakce – při zátěži roste až na 2,5 l (v klidu 0,5 l)
- Adaptace – trénování jedinci v klidu až 1 l a při zátěži až 4 l

- **MV (VE)**

- Reakce – při zatížení až 120 l (v klidu 8–10 l)
- Adaptace – při zatížení až 180 l

- **VC**

- Reakce – přímo v průběhu zátěže se neměří, měří se až po skončení aktivity (ženy v klidu 3–4 l, muži 4–5 l)
- Adaptace – vytrvalostně trénování až 6 l (plavci až 8 l)

ODPOVĚĎ NA ZÁTĚŽ

- **VO₂**
  - **Reakce** – se zvýšenou intenzitou roste příjem O₂, u mužů na 45 ml/min/kg, u žen na 35 ml/min/kg (v klidu 3,5 ml/min/kg)
  - **Adaptace** – u vytrvalostních sportů roste především VO₂max, u běžkařů až na 90 ml/min/kg oproti běžné populaci, jež má VO₂max cca 50 ml/min/kg
- **VO₂/SF**
  - **Reakce** – u běžné populace muži 15–16 ml, ženy 10–11 ml (v klidu 5 ml)
  - **Adaptace** – u trénovaných v zátěži 30–35 ml

SPIROMETRIE

- Je základní vyšetřovací metodou informující o fyziologických a patofyziologických podmínkách a hodnotách výměny vzduchu mezi zevním prostředím a plícemi
- Základní výsledky vyšetření mohou být získány pomocí jednoduchého spirometru
- **Korekční faktor**
  - BTPS (body temperature, atmospheric pressure, water saturated)

SPIROMETRIE

- **VC** = množství maximálně vydechnutého vzduchu po předchozím maximálním nádechu
- **FVC** (forced vital capacity) = objem usilovného výdechu („co nejvíce a co nejrychleji“)
- **FEV₁** (forced exhaled volume) = objem vzduchu při maximálním výdechu během první sekundy po předchozím usilovném nádechu
- **PEF** (peak expiratory flow) = maximální výdechová rychlost
- **FER** (forced expiration ratio) = průchodnost periferních průdušek